

Tietotarvekuvaukset

1.	Taloudellinen kestävyys	2
	1.6 Digitalisaatio- ja ICT-investointien vaikuttavuus, priorisointi ja hyötyjen realisointi Suomen julkishallinnossa	2
	1.7 Suomalaisten yritysten investoinnit aineettomaan pääomaan verrokkimaihin nähden	5
2.	Sosiaalinen ja terveydellinen kestävyys	9
	2.4 Hyvinvointialueiden toiminnan tulevaisuuden haasteet	9
	2.5 Hyvinvointialueiden ja kuntien strategiat sekä organisoituminen hyvinvoinnin edistämiseksi	12
	2.6 Sote-palveluiden palvelu- ja resurssitarpeen ennakointi ja resurssitarpeen kasvuun vastaaminen: keinot ja potentiaali	15
3.	Ekologinen kestävyys	18
	3.6 Teknis-luonnontieteelliset ratkaisut vesienhoidollisen kompensaation toteuttamiseksi	18
4.	Inhimillinen ja kulttuurinen kestävyys	20
	4.2 Vaikuttavat kulttuuri-interventiot nuorten mielenterveyden, toiminta- ja työkyvyn tukena	20
5.	Turvallisuuden, oikeusvaltion ja demokratian kestävyys	23
	5.6 Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden arviointi ja mittariston kehittäminen osana hyvinvointialueiden ohjausta	23

1. Taloudellinen kestävyys

1.6 Digitalisaatio- ja ICT-investointien vaikuttavuus, priorisointi ja hyötyjen realisointi Suomen julkishallinnossa

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2026

Kustannusarvio: 150 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Suomen julkishallinnossa ei ole tunnistettu yhtenäistä tapaa arvioida ICT-/digi-investointien tuottavuutta, eikä yhtenäistä ja systemaattista tapaa priorisoida investointeja tai varmistaa investointien onnistumista ja tuottoa pidemmällä aikavälillä.

Investointien ohjauksessa on jo olemassa työkaluja, kuten tiedonhallintalain mukainen lausuntomenettely, lainsäädäntötyön yhteydessä tehtävät vaikutusarvioinnit, Valtiokonttorin määräys ja ohje investointien suunnittelusta ja seurannasta, sekä investointien budjetoinnin laadintamääräyksiä VM:ltä.

Valtionhallinnon ulkopuolella ja laajemmin julkishallinnon piirissä on luonnollisesti lukuisa määrä erilaisia tapoja ja malleja arvioida ICT- ja digitalisaatioinvestointeja, mutta näiden käytössä ja niillä tehtävien arvioiden vertailtavuudessa on paljon toivomisen varaa. Haasteina on nähty arviointityön kertaluonteisuus, tapauskohtainen ainutlaatuisuus ja todellisen jatkuvuuden puuttuminen. Lisäksi tarkasteluista puuttuu usein monien tärkeiden näkökulmien huomioiminen: investoinnin onnistumisen edellytysten tarkempi arviointi ja varmistaminen, investoinnin luonne ja priorisointisäännöt, rahoitusmallit investoinneissa ja huonosti menestyvien investointien tehokas keskeyttäminen ilman monia koettuja haittavaikutuksia ja niin edelleen. Myös OECD on ajankohtaisesti nostanut esiin tarpeen kehittää julkisen hallinnon toimintaa digitaalisen hallinnon rakentamisen investoinneissa ja tarjoaa tähän OECD:n digitaalisten hallituksen investointien viitekehyksen, joka antaa ohjeita hallinnon vahvistamiseen, riskien hallintaan ja tuloslähtöisten investointien edistämiseen.

Asiantuntija-arvioiden mukaan Suomen julkisessa hallinnossa käytetään rahaa vuosittaisiin ICT-/digi-investointeihin (korvaus-, kehittämis-, ylläpito- ja transformaatioinvestoinnit) 400–500 milj. euroa ja pelkästään valtionhallinnossa noin 150–200 milj. euroa. Liikekirjanpidosta saatavien tietojen perusteella (koonti Valtiokonttori, Tutkihallinto.fi) tämä summa olisi pienempi, mutta käytännössä kirjanpitokäytännöt jättävät arvion mukaan ison osan investointiluonteisista menoista kuluiksi ja käyttömenojen puolelle. Asiantuntija-arvioiden mukaan tätä kokonaisuutta olisi mahdollista tehostaa kymmenillä miljoonilla euroilla vuosittain jo pelkästään paremmalla priorisoinnilla ja heikompien investointien määrän vähenemisellä, mutta ennen kaikkea investointien onnistumisten varmistamisella ja tuottavuusvaiheen saavuttamisen nopeuttamisella. Tarkastelussa on otettava huomioon sekä investointien suorat kustannukset, mutta myös tuotot ja investointien elinkaarikustannukset.

Yhteenvetona voidaan todeta, että ICT- ja digitalisaatioinvestointien myönteisiin vaikutuksiin yhteiskunnan kehittymisen ja kansantalouden kannalta kohdistuu suuria odotuksia, seurannalta ja investointien arvioinnilta odotetaan paljon enemmän kuin aikaisemmin, mutta samaan aikaan arviointityökalut investointien ohjaamiseen ovat monilta osin puutteellisia. Tässä esitetty tutkimushanke toisi tavoitteellisesti toivottua apua nykytilaan.

Hallinnonalojen kustannustehostamisen tarve kohdistuu myös ICT:n ja digitalisaation kustannuksiin ja investointeihin. Tarve arviointien kehittämiseksi on akuutti koko julkishallinnossa.

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

- Mitä eri tarkastelunäkökulmia ICT- ja digitalisaatioinvestoinneissa olisi huomioitava, kun arvioidaan investointia esimerkiksi sen kannattavuuden tai välttämättömyyden osalta?
 - Miten tarkastelunäkökulmia tulisi painottaa eri tilanteissa? (samalla investoinnilla voi olla samaan aikaan useita ajureita)
 - Konkreettisia ajureita investoinnin taustalla voisivat olla esimerkiksi: teknisesti elinkaarensa päähän tulleen järjestelmän korvausinvestointi ("teknologisen velan" maksaminen), lainsäädännön vaatimukset, toimintaprosessien kehittäminen, järjestelmäkonsolidaatio, uusiutuvat tai uudet palvelut ja järjestelmäinvestoinnit tämän myötä jne.
- Mitkä ovat näiden näkökulmien alle jäsennehtyinä ICT- ja digitalisaatioinvestoinnin tärkeimmät muuttujat tai onnistumisen edellytykset, jotka varmistavat investoinnin onnistumisen?
 - Mitkä muuttujat korreloivat positiivisiin ja negatiivisiin lopputuloksiin voimakkaimmin?
- Millainen olisi malli, jossa kaikki näkökulmat ja niiden mukaan jäsennehty tärkeimmät muuttujat olisi huomioitu ja saataisiin esimerkiksi yksi aggregaattiluku kuvaamaan investoinnin mielekkyyttä?
- Mitkä ovat tärkeimmät mekanismit investointien ohjauksessa varmistamaan onnistuminen selkeään tuottavuusvaiheeseen asti? (huom. sovittaminen julkishallinnon kontekstiin)
- Millä mekanismilla olisi tehokkainta ja samalla rakentavaa keskeyttää investointi, joka ei näytä pysyvän tavoitteissa tai saavuttavan niitä? (huom. sovittaminen julkishallinnon kontekstiin)
- ICT- ja digitalisaationkehittämisen "teknologisen velan" (korvaus- ja kehittämisinvestointi ei ole ajan tasalla) vaikutukset tuottavuuskehityksessä?
 - Teknologisen velan määrittely ja jäsentely? (Miten vaarallista velka on? Onko sitä mahdollista luokitella jne.?)
 - Malli teknologisen velan arvioimiseen ja vaikutusarviointiin?
 - Teknologisen velan hallinnan parhaat käytännöt?

Tarkastelussa on tärkeää pitää mukana julkishallinnon toimialalle tarvittavat taustatekijät. Tarkastelun taustana olisi esimerkiksi se millaisesta investoinnista on kysymys: ylläpito-, korvaus-, muutos- tai transformatiivinen investointi? Tai onko investoinnin lopputuloksen tavoitteena palvella laajasti valtakunnallisesti vai rajatumminkin esimerkiksi yhden viraston lakisääteistä palvelutuotantoprosessia.

Tutkimushankkeen tavoitteena olisi tutkimusdatan tuottamisen ja johtopäätösten tutkitun faktapohjaisen perustelun lisäksi tuottaa myös selkeät ja käyttöystävälliset työkalut/mallit Suomen julkisen hallinnon ICT- ja digitalisaatioinvestointien ohjaamiseen.

Kytkentä valtioneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Hallitusohjelmassa (Vahva ja välittävä Suomi, 16.6.2023) on nostettu esiin digitalisaation potentiaali välttämättömien muutosten mahdollistajana ja tuottavuuden edistäjänä (6.4 Kasvua datataloudesta ja digitalisaatiosta). Talouspoliittisesta ministerivaliokunnassa 6.2.2024 käsiteltiin hallitusohjelmaan sisältyvän valtionhallinnon tuottavuusohjelman toimeenpanoa. Kohdissa 8 ja 9 kirjattiin seuraavasti:

8. ICT- ja digitalisaatiohankkeissa lähtökohtana tulee olla toimintatapojen uudistaminen siten, että hankkeet ovat investointeja ja tuottavuus kasvaa. Tuottavuutta parannetaan hyödyntämällä aiempaa vahvemmin yhteisiä palveluja, valmisohjelmistoja, investointien jaksotusta ja arvioimalla niiden tuottavuuden toteuttamista hankkeiden etenemisen aikana.

9. Hallitus sitoutuu siihen, että hallinnonalojen ICT- ja digitalisaatiohankkeiden kustannushyötyanalyysin painoarvoa kasvatetaan hankkeiden rahoituksen perusteena ja lähtökohtaisesti rahoitusta kohdennettaisiin tuottavuutta lisääville hankkeille kuitenkin siten, että varautumiseen liittyvissä hankkeissa tuottavuuden nostaminen ei ole rahoituksen ensisijainen kriteeri.

Tietotarve kytkeytyy budjettivalmisteluihin, JTS-prosessiin, TAE ja LTAE valmisteluun ja kunkin ministeriön hallinnonalojen toiminnan ja talouden ohjaukseen. Lisäksi tutkimuksella saataisiin työkaluja erilaisten ICT-/digitalisaatio teemojen valtionavustusten ja määrärahojen kohdentamisen priorisointiin.

Politiikkavalmistelussa tietotarve kytkeytyy tuottavuuskehityksen edistämiseen ja julkisen talouden tasapainottamisen edistämiseen entistä tehokkaamman ICT-/digi-investointien ohjauksen kautta.

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeen alussa tulee koota tiivis olemassa olevaan tietoon perustuva nykytilan selvitys, joka pohjustaa ja suuntaa hankkeen toteutusta. Tutkimushanke raportoi etenemisestä säännöllisesti seurantaryhmälle ja tuottaa saavutetuista tuloksista kevyen väliraportin noin puolessa välissä hanketta. Hankkeesta tulee tuottaa Valtioneuvoston tutkimustoiminnan ohjeistuksen mukainen suomenkielinen loppuraportti.

Viitteet:

Acemoglu, D. et al. (2014). [Return of the Solow Paradox? IT, Productivity, and Employment in US Manufacturing](#). American Economic Review 104 (5): 394–99.

Becker, J. et al. (2008). [Evaluation of ICT Investments in Public Administrations Based on Business Process Models](#). Conference Paper in Lecture Notes in Computer Science 3: 124–135.

[Effectively Managing Investments in Digital Government – An OECD Policy Framework](#). OECD Public Governance Policy Papers No. 76, 2025.

Kraus, P. et al. (2024). [To invest or not to invest in digital initiatives? An exploratory examination of procedures, evaluation criteria and barriers](#). Digital Transformation and Society 3 (4): 410–423.

Lappi, S. (2020). [Tietojärjestelmäinvestointien hyötyjen arviointi investointipäätöksenteossa](#). Lappeenranta-Lahden teknillinen yliopisto LUT, School of Engineering Science, Tuotantotalous, Diplomityö.

Parviainen, P. et al. (2017). [Julkishallinnon digitalisaatio – tuottavuus ja hyötyjen mittaaminen](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 3/2017.

Schivatcheva, T. (2025). [The New Solow Paradox? Responsible Innovation and Productivity in the EU Digital Age](#). Crossroads Europe, The UACES Graduate Forum Blog.

Solow, R. M. (1956). [A Contribution to the Theory of Economic Growth](#). The Quarterly Journal of Economics Vol. 70, No. 1 (Feb., 1956), pp. 65–94.

[Vahva ja välittävä Suomi: pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Valtiokonttori. [Tutkihallintoa.fi](#).

1.7 Suomalaisten yritysten investoinnit aineettomaan pääomaan verrokkimaihin nähden

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2026

Kustannusarvio: 200 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Digitalisaatio ja globalisaatio ovat vahvistaneet aineettoman pääoman merkitystä taloudelle ja kasvulle. Aineettomia investointeja ja pääomaa on kuitenkin hankala mitata, vaikka ne erityisesti pitkällä aikavälillä luovat merkittävää arvonlisää ja ovat keskeinen osa menestyvien yritysten liiketoimintaa.

Maailman pörssi-arvoltaan kymmenen suurimman yhtiön joukossa lähes kaikkien yritysten liiketoiminta keskeisiltä osin perustuu aineettomaan pääomaan. Useimmissa kehittyneissä maissa aineettomat investoinnit ovat jo pitkään olleet aineellisia investointeja suuremmat. Näiden maiden tuottavuuskasvu, ja siten hyvinvoinnin lisääntyminen, on jo pitkään perustunut yhtä lailla aineettomiin kuin aineellisiin investointeihin.

Suomi on sitoutunut nostamaan T&K-menot 4 prosenttiin BKT:stä vuoteen 2030 mennessä. Parlamentaaristen TKI-työryhmien työssä on määritelty Suomen tutkimus- ja innovaatiopolitiikan päämäärät ja ylätasen tavoitteet. Panostuksilla tutkimus- ja kehittämistoimintaan tavoitellaan kestävän talouskasvun vauhdittamista, kilpailukyvyyn vahvistumista sekä tuottavuuden kasvua. Aineettomien investointien taloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä innovoinnin ja tuottavuuden moottoreita.

Aineeton pääoma tilastoissa

Aineeton pääomaa on nimensä mukaisesti ei-fyysistä. Se jää myös keskeisiltä osin mittaamatta sekä yritysten tilinpäätöksissä että kansantalouden tilinpidossa, vaikka tilinpitojärjestelmää on kehitetty jo pidempään.

Aineeton pääoma voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan, joista kukin voidaan jakaa vielä osiin seuraavasti:

1. Digitalisoitu informaatio
 - A.1 Ohjelmistot
 - A.2 Tietokannat
2. Innovatiivinen omaisuus
 - B.1 Tutkimus- ja kehittämistoiminta (T&K)
 - B.2 Kaivannaisalan tutkimus
 - B.3 Taiteelliset, viihdyttävät ja kirjalliset alkuperäisteokset
 - B.4 Teollinen muotoilu
 - B.5 Finansssituotteiden kehittäminen
3. Taloudelliset kyvykkyydet
 - C.1 Markkinatutkimus ja brändin luonti
 - C.2. Toimintamallien, alustojen, toimitusketjujen ja jakeluverkostojen kehittäminen
 - C.3. Työnantajan tarjoama henkilöstökoulutus

Virallinen kansantalouden tilinpito kattaa näistä kokonaan digitalisoidun informaation (A.1. ja A2) ja innovatiivisesta omaisuudesta tutkimus- ja kehittämistoiminnan (B.1), kaivannaisalan tutkimus (B.2) sekä taiteelliset, viihdyttävät ja kirjalliset alkuperäisteokset (B.3). Sen sijaan innovatiivisesta omaisuudesta teollinen muotoilu (B.4) ja finansssituotteiden kehittäminen (B.5) jäävät ulkopuolelle sekä taloudelliset kyvykkyydet kokonaan (C).

Aineettoman pääoman yhteys tuottavuuteen ja kasvuun

T&K on keskeinen kokonaistuottavuuden osatekijä. Ratkaisevaa kuitenkin on, kuinka hyvin T&K-toiminta kytkeytyy muihin aineettomiin investointeihin. Kyse on laajemmasta kokonaisuudesta, johon kuuluvat panostukset muun muassa inhimilliseen pääomaan, digitalisoituun tietoon ja immateriaali-oikeuksiin. Nämä kaikki yhdessä vahvistavat osaamisperustaista kilpailukykyä.

Yritysten kilpailukykyyn ja kasvun kannalta investoinnit digiteknologioihin ja muuhun aineettomaan omaisuuteen sekä teknologioiden tehokas soveltaminen ovat tärkeimpiä tekijöitä. Monet aineettoman pääoman erät liittyvät myös läheisesti innovaatioiden kaupallistamiseen, mikä tuo yrityksille enemmän konkreettista taloudellista tuottoa verrattuna esimerkiksi tutkimukseen.

Aineettomien investointien aluerissä havaitaan kansainvälisissä tutkimuksissa myös toisiaan täydentävä luonne eli komplementaarisuus. Yritystasolla parhaat tulokset ja lopulta korkein tuottavuus saavutetaan, kun yhdistellään esimerkiksi T&K:ta, osaava työvoimaa sekä myynti- ja markkinointi-ponnistuksia. Samoin ohjelmistojen ja datan hyödyt realisoituvat täysimääräisesti vasta, kun niihin yhdistyvät organisatorinen muutos ja aineellinen infrastruktuuri. Komplementaarisuus tarkoittaa, että panokset yksittäisiin aineettomien tyyppeihin eivät yksittäin riitä. Tarvitaan toimivia yhdistelmiä.

Liiketoiminnan lisäarvon nostaminen ja tuottavuuskasvu edellyttävät suomalaisilta yrityksiltä laajempia investointeja aineettomaan pääomaan ja syvempää tieto- ja viestintätekniologioiden (ICT) hyödyntämistä. Aineeton pääoma parantaa myös yritysten mahdollisuuksia suuremman hyödyn saamiseen digitaalitekniologioiden käyttöönotosta. Yritysten mahdollisuudet hyötyä digitaalisten välineiden käyttöönotosta määräytyvät niiden aineettoman pääoman, kuten arvokkaan datan tai kehittyneen työn organisoinnin perusteella. OECD:n mukaan Suomen tulisi edistää vahvempia investointeja aineettomaan pääomaan, mikä auttaisi myös yhä useampia suomalaisia yrityksiä hyödyntämään digitaalisia teknologioita.

Aineettomat investoinnit ja pääomakanta

Vuoden 2008 jälkeen Suomen aineettomien investointien kehitys on ollut vaatimatonta. Merkittävä osa heikosta kehityksestä selittyy Nokian ja elektroniikkateollisuuden vaikeuksilla. Suomen aineettomien investointien volyymin kehitys on kuitenkin ollut kansainvälisesti vertailtuna suhteellisen vaatimatonta, vaikka elektroniikkateollisuus jätetään tarkastelun ulkopuolelle ja vaikka tarkastelussa keskitytään vuoden 2015 jälkeiseen kehitykseen.

Vuosina 2015–2020 Suomi on jäänyt jälkeen Ruotsista ja Tanskasta ennen kaikkea investoinneissa digitalisoituun informaatioon sekä innovatiiviseen omaisuuteen. Suomi on pärjännyt suhteellisesti paremmin investoinneissa taloudellisiin kyvykkyyksiin.

Etlan mukaan Suomen aineeton pääomakanta (per tehty työtunti) on vain kaksi kolmasosaa Ruotsin vastaavasta. Ohjelmistoihin, tietokantoihin ja datoihin liittyvä pääomakanta on Suomeen verrattuna Ruotsissa nelinkertainen. Suomeen verrattuna ohjelmistojen, tietokantojen ja datan tuottavuusvaikutukset ovat Ruotsissa kolminkertaiset.

Juuri investoinnit digitalisoituun informaatioon ovat ratkaisevan tärkeitä teknologioiden tarjoamien korkeamman tuottavuuden kasvun mahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Suomi on digitaalitekniologi-an käyttöönoton edelläkävijä Euroopan unionissa, myös OECD-maiden vertailussa Suomi pärjää hyvin. Voimakkaasta digitalisaation käyttöönotosta huolimatta ICT-pääoman keskimääräinen vaikutus työn tuottavuuden kasvuun on ollut Suomessa vaatimattomampi kuin monissa muissa OECD-maissa, erityisesti Ruotsissa ja Tanskassa. Tämä johtuu Suomen hitaammasta ICT-pääoman kumuloitumisesta ja sen pienemmästä painoarvosta tuotannossa kuin esimerkiksi Ruotsissa. Suomella on runsaasti mahdollisuuksia parantaa tuottavuutta lisäämällä ICT-investointeja ja käyttäen ICT-pääomaa intensiivisemmin tuotannossa.

OECD:n mukaan Suomen on tehtävä T&K-panostusten kasvattamisen rinnalla myös monia muita toimia, joilla kannustetaan yrityksiä investoimaan monenlaiseen aineettomaan pääomaan. Esimerkiksi verohyvitykset eivät välttämättä ole sopiva väline aineettomien investointien edistämiseen.

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

2. Kansainvälinen vertailu:

- Mistä syistä suomalaiset yritykset investoivat vähemmän aineettomaan pääomaan kuin keskeisissä verrokkimaissa kuten esimerkiksi Ruotsissa?
- Mistä erot Suomen ja keskeisten verrokkimaiden välillä johtuvat erityisesti yksityisissä palveluissa ja informaatioalalla?
- Mistä erot ohjelmisto- ja tietokantainvestoinneissa verrokkimaiden välillä erityisesti johtuvat?

3. Yritysten mikroaineistoanalyysi kotimaisella ja mahdollisesti kansainvälisellä aineistolla:

- Mitä ominaisuuksia on yrityksillä, jotka investoivat merkittävästi aineettomaan pääomaan, ja miten ne eroavat muista samankaltaisista yrityksistä?
- Millaisia ominaisuuksia on toimialoilla, joilla on paljon aineettomaan pääomaan investoivia yrityksiä?
- Syntyykö aineettoman pääoman erien välille yrityksissä täydentävyyksiä? Minkä erien välillä ne ovat merkittävimpiä?
- Syntyykö aineettoman pääoman erien ja aineellisten investointien välille yhteyksiä?
- Vapaaehtoinen tutkimuskysymys: Tarjoaja voi harkita kansainvälisen vertailun tuottamista Suomen tuloksista, jos katsoo sen tuottavan relevanttia lisätietoa ja luotettava aineisto on saatavissa.

4. Mitä perusteltuja politiikkajohtopäätöksiä ja -suosituksia edellä saaduista tuloksista (kysymyskohdat 1 ja 2) voidaan tehdä?

- Mitä toimenpiteitä huomioiden myös laajemmin kotimaista ja kansainvälisen tutkimuskirjallisuutta ja aineistoja tulisi Suomessa lyhyellä ja pitkällä aikavälillä tehdä, jotta aineettomat investoinnit saataisiin vahvempaan kasvuun? (esimerkiksi osaaminen, rahoitus, mahdolliset sääntelyesteet)
- Arvioikaa Suomen erityisiä pitkän aikavälin haasteita aineettomiin investointeihin liittyen.
- Poliittikkatoimenpiteiden valmistelu edellyttää vahvempaa aineettomien investointien tieto-pohjaa.
- Millä elementeillä aineettomien investointien tietopohjaa voitaisiin vahvistaa? (ml. tietotuotannon organisointi tai voidaanko esimerkiksi uudentyypistä ja kustannusteho-kasta tiedonkeruuta tai uusia datalähteitä hyödyntää?)
- Millä keinoilla voitaisiin parantaa kansainvälisesti vertailukelpoista tietotuotantoa aineettomista investoinneista?

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Tietotarve liittyy valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotisen suunnitelman täytäntöönpanon vaikutusten ja vaikuttavuuden lisäämiseen sekä innovaatiopolitiikan kehittämiseen.

Vuoden 2024 lopussa julkistetussa teollisuuspoliittisessa strategiassa tavoitteena on lisätä yritysten investointeja aineettomaan pääomaan sekä tieto- ja viestintäteknologioiden hyödyntämiseen verrokkimaiden tasolle, liiketoiminnan arvonlisän kasvattamiseksi. (TEM, Teollisuuspoliittinen strategia, 2024)

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa valtioneuvoston tutkimustoiminnan -ohjeistuksen mukainen suomenkielinen loppuraportti.

Viitteet:

Andrews, D. & A. de Serres (2012). [Intangible Assets, Resource Allocation and Growth: A Framework for Analysis](#). OECD Economics Department Working Papers, No. 989, OECD Publishing, Paris.

Huovari, J. & Maliranta, M. (2023). [Markkinasektorin aineettomat investoinnit](#). Taustaraportti tuottavuuslautakunnan vuoden 2023 raporttiin. Tuottavuuslautakunta.

Koski, H. et al. (27.2.2024a). [Miltä Suomen aineeton pääomakanta näyttää Ruotsiin ja Saksaan verrattuna?](#) ETLA Muistio nro 133.

Koski, H. et al. (27.2.2024b). [Suomen tulevan kasvun avain: Aineettoman pääoman ymmärtäminen kokonaisuutena](#). ETLA Muistio nro 134.

OECD (2017) [Reviews of Innovation Policy: Finland](#). OECD Publishing, Paris.

OECD (2022). [OECD Economic Surveys: Finland](#). OECD Publishing, Paris.

Pajarinen, M. & Rouvinen, P. (18.6.2025). [Growth in Chains: Intangible Assets in Finnish Business](#). ETLA Working Papers No 129.

[Parlamentaarisen TKI-työryhmän loppuraportti](#). Parlamentaarinen TKI-työryhmä. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:95.

Rouvinen, P. et al. (5.6.2025). [Suomen tulevan kasvun ydin on aineeton: Poliittikkatoimissa on ymmärrettävä aineeton pääoma tuotekehitystä laajemmin](#). ETLA Raportti No 164.

[Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskeva monivuotinen suunnitelma: Parlamentaarisen TKI-työryhmän 2022 loppuraportti](#). Parlamentaarinen TKI-työryhmä 2022. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:13.

[Valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotinen suunnitelma](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2024:31.

2. Sosiaalinen ja terveydellinen kestävyys

2.4 Hyvinvointialueiden toiminnan tulevaisuuden haasteet

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2026

Kustannusarvio: 275 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Sosiaali- ja terveys- ja pelastustoimen palveluiden järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2023 kunnilta hyvinvointialueille. Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa todetaan, että ”hallitus seuraa ja arvioi tiiviisti sosiaali- ja terveyspalveluiden hallintorakenteen toimivuutta, rahoitusmallin kestävyttä ja kannustavuutta sekä palvelujärjestelmän toimivuutta, mukaan lukien palveluiden integraation toteutuminen ja palveluiden saatavuus. Hallitus toteuttaa ulkopuolisen arviointitutkimuksen hallinnon uudistuksesta.”

Tämä tutkimushanke liittyy hallitusohjelmassa linjattuun ulkopuoliseen arviointiin sosiaali- ja terveyspalveluiden hallintorakenteen toimivuudesta. Tavoitteena on tarkastella hyvinvointialuemallin toimivuutta ja kykyä vastata yhteiskunnallisiin muutoksiin ja kansalaisten tarpeisiin. Hyvinvointialueiden toimintaan kohdistuu monia paineita mm. demografisen muutoksen, terveydenhoidon kustannusten nousun ja julkisen talouden haastavan tilanteen muodossa. Erityisen tärkeä tavoite hankkeelle on kartoittaa seuraavan 5–10 vuoden aikana tapahtuvia hyvinvointialueiden toimintaan liittyviä haasteita ja toimintavaihtoehtoja poliittisen päätöksenteon tueksi.

Osana hanketta voidaan hyödyntää Hyvinvointialueiden ja kuntien välinen suhde, johtaminen ja ohjaus (HALKO) -hankkeen väliraporttia (Paananen et al. 2024) ja syyskuussa 2025 ilmestyvää loppuraporttia, hyvinvointialueuudistuksen väliarvioinnin tuloksia (valmistuu vuoden 2025 aikana) ja muita viimeaikaisia selvityksiä. Myös hyvinvointialueuudistukseen liittyvää taustamateriaalia voi hyödyntää (mm. Valli-Lintu 2017, 2019, 2021). Hankkeen toivotaan käyttävän laadullisen aineiston lisäksi määrällisiä aineistoja mahdollisuuksien mukaan. Ainakin demografiasta ja sairastavuudesta on käytettävissä varsin kattavia tietoja hyvinvointialueittain eriteltynä.

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

Hankkeen tarkemmat tutkimuskysymykset jakautuvat kolmen eri teeman alle.

Teema 1. hyvinvointialueiden valmius selviytyä tehtävistään ja väestöpohja. Tämän teeman taustalla on hyvinvointialueiden erilainen tilanne mm. väestöpohjan, sairastavuuden ja henkilöstön saatavuuden suhteen. On tärkeää ymmärtää miten nämä keskeiset olosuhdetekijät vaikuttavat hyvinvointialueiden toimintaan ja miten niiden mahdollinen vaikutus voitaisiin minimoida ottaen huomioon odotettavissa olevat muutokset 5–10 vuoden perspektiivillä. Analyysissa voi keskittyä vain keskeisimpiin olosuhteita kuvaaviin muuttujiin.

1. Näkyykö hyvinvointialueiden väestöpohja toiminnassa, taloudessa tai päätöksentekokyvyssä? Vastauksessa on syytä huomioida rahoitusmallin vaikutus.
2. Yhdistävätkö niitä hyvinvointialueita, jotka ovat saaneet toiminnan ja talouden tasapainoon jotkin keskeiset olosuhteet?
3. Näkyykö eri hyvinvointialueita verratessa kansalaisten yhdenvertaisuuden vaarantuminen, ja jos näkyy, mistä alueiden väliset erot mahdollisesti johtuvat?

4. Mitkä ovat yhteistyöalueiden tuomat mahdolliset hyödyt ja mahdolliset haasteet hyvinvoinnin, terveyden ja hyvinvointialueiden talouden kannalta?
5. Huomioiden kansallinen väestöpohja, muuttoliike, asiakaskuljetukset ja tutkimuksessa tehdyt muut havainnot, miten hyvinvointialueiden hallintoa, yhteistyörakenteita ja aluejakoa tulisi kehittää, jotta alueilla olisi paremmat edellytykset selviytyä tehtävistään?

Teema 2. Hyvinvointialueiden johtaminen, itsehallinto ja ohjaus. Tähän teemaan liittyy se, millä voidaan eniten vaikuttaa hyvinvointialueiden toimintaan: johtamisella vai valtion ohjauksella ja miten näitä tulisi painottaa? Suomen järjestelmän voi kuvata olevan jossakin keskitetyn ja hajautetun järjestelmän välimaastossa, ja yksi tulevaisuudessa punnittava asia on, pitäisikö järjestelmää kehittää keskitetypään vai hajautetumpaan suuntaan (Tynkkynen et al. 2025). Luottamuselinrakenteet, esimerkiksi lautakunta- ja jaostojaot sekä valtuustojen rooli yleisemmin, ovat myös tärkeä punnittava asia tähän teemaan liittyen.

6. Mitkä luottamuselinrakenteet ovat vaikuttavimpia hyvinvointialueiden tehtävien ja päätöksenteon näkökulmasta? Miten hyvin nykyiset luottamuselinrakenteet edistävät kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja omistajuutta?
7. Miten hyvin luottamuselinten ja hyvinvointialueiden johdon välinen yhteistyö toimii?
8. Mikä on hyvinvointialueiden johtamisen merkitys talouden ja toiminnan tuloksellisuuden kannalta ja millainen ohjaus on vaikuttavaa ja parhaiten tukee sitä? Entä mikä on luottamuselinrakenteen merkitys?

Teema 3. Hyvinvointialueiden yhteistyö kuntien kanssa. Hyvinvointialueiden ja kuntien välinen rajapinta on tärkeä ja tulevaisuudessa voi olla tarpeen tarkastella tehtäväjakoa kuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

9. Millaisilla valtion käytössä olevilla keinoilla voidaan hyvinvointialueiden ja kuntien toimivaa yhteistyötä terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämässä parhaiten tukea?
10. Mitkä ovat merkittävimmät sosiaali- ja terveystalouteen liittyneiden tehtävien siirtojen ja normien puron aiheuttamat muutokset kuntien tehtäväkentässä? Ovatko muutokset tuoneet haasteita, joita voitaisiin ratkaista tehtäväjakoa muuttamalla?

Kytkeä valtionneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Tietotarve kytkeytyy läheisesti hallitusohjelmakirjaukseen sosiaali- ja terveystalouteen liittyvien toimivuuden seuraamisesta, uudistamisesta ja vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden parantamisesta.

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa Valtioneuvoston tutkimustoiminnan ohjeistuksen mukainen loppuraportti. Keväällä 2026 tulee tuottaa väliraportti tuloksista. Väliraportin muoto voi olla esimerkiksi diaesityksen muodossa.

Viitteet:

Hyvinvointialuereformin laajapohjainen väliarviointi. STM042:00/2025.

Erhola, M. (2025). Hyvinvointialuereformin etenemisen ja siihen liittyvän ohjauskokonaisuuden kehittämistyö: Alivaltiosihteerin toimeksiannon ensimmäisen tehtävän loppuraportti. Valtioneuvoston julkaisuja 2025:56.

Paananen, H. et al. (2024). Havaintoja hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisestä ja suhteesta kuntiin: HALKO-hankkeen väliraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:27.

Peltonen, S. et al. (2025). [Mitä demokratia maksaa hyvinvointialueilla? – Välitarkastelu kustannuksista ja päätöksenteon rakenteista](#). Sitran selvityksiä 245, Sitra.

[Selvitys hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun toteutumisesta 2024](#). Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:14.

Tynkkynen, L.-K. et al. (2025). [Näkökulmia kansainvälisten terveydenhuoltomallien soveltamiseen Suomessa](#). Työpaperi 33/2025, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Valli-Lintu, A. (2017). [Sote- ja kuntarakenteen pitkä kujanjuoksu](#). Kunnallissalankehittämissäätiön Julkaisu 10, 2017.

Valli-Lintu, A. (2019). [Sote- ja kuntarakenteen pitkä kujanjuoksu – osa II](#). Kunnallissalankehittämissäätiön Julkaisu 27, 2019.

Valli-Lintu, A. (2021). [Sote- ja kuntarakenteen pitkä kujanjuoksu – soten uusi alku, osa III](#). Kunnallissalankehittämissäätiön Julkaisu 49, 2021.

2.5 Hyvinvointialueiden ja kuntien strategiat sekä organisoituminen hyvinvoinnin edistämisessä

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2026

Kustannusarvio: 190 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Hyvinvointialueiden muodostaminen ja toiminnan käynnistyminen ovat muuttaneet merkittävästi hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämisen vastuuta ja rakenteita Suomessa. Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on määritelty hyvinvointialueiden ja kuntien yhteiseksi tehtäväksi, mikä edellyttää uudenlaista strategista yhteistyötä, rakenteiden yhteensovittamista ja toiminnan koordinoitua. Hyvinvointialueiden ja kuntien tehtävänä on edistää väestön hyvinvointia ja ottaa väestön hyvinvointi huomioon strategisessa suunnittelussa (Laki hyvinvointialueesta 611/2021, Kuntalaki 410/2015). Lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) mukaan hyvinvointialueiden ja kuntien on myös seurattava asukkaidensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Lisäksi on asetettava tavoitteita hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä määriteltävä toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Keskeisenä strategisena asiakirjana tässä toimii hyvinvointikertomus ja -suunnitelma, joka laaditaan valtuustokausittain ja josta raportoidaan valtuustolle vuosittain.

Lainsäädäntö velvoittaa hyvinvointialueita ja kuntia myös toimimaan yhteistyössä ja tukemaan toisiaan asiantuntemuksellaan. Lisäksi hyvinvointialueen on neuvoteltava vähintään kerran vuodessa yhdessä alueensa kuntien sekä muiden alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien toimijoiden kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta. Yhteistyön toteuttamisen tavat kuitenkin hakevat vielä muotoaan. Hyvinvointialueiden ja kuntien välinen yhteistyö edellyttää yhteistä strategista suuntaa, selkeitä rakenteita ja toimivia yhdyspintoja. Aiemmissa selvityksissä hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämistä ohjaavia strategioita on tarkasteltu Suomessa lähinnä yksittäisten teemojen, kuten ravitsemusterveyden edistämisen osalta. Kattavaa kokonaiskuvaa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen strategioista, niiden yhteensovittamisesta sekä toiminnan organisoitumisesta ei ole tällä hetkellä saatavilla. Myöskään päätösten hyvinvointivaikutusten ennakkoarvioinnin ja vaikutusten seurannan käytännöistä ei ole systemaattista tietoa, koskien erityisesti hyvinvointialueita. Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi on lakisääteinen menettely, jonka tarkoituksena on arvioida etukäteen, miten valmistelussa oleva päätös mahdollisesti vaikuttaa eri väestöryhmien hyvinvointiin.

Toteutettava tutkimus muodostaa kokonaiskuvan hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämisen strategioista, niiden yhteensovittamisesta, toiminnan organisoitumisesta ja yhteistyön rakenteista sekä päätösten hyvinvointivaikutusten ennakkoarvioinnin toimintamalleista hyvinvointialueilla ja kunnissa. Tutkimuksen tulokset tukevat valtakunnallista ja alueellista kehittämistyötä, tarjoavat vertailupohjaa eri alueiden käytännöille ja tuovat esiin hyviä toimintamalleja, joita voidaan levittää laajemmin. Lisäksi tutkimus auttaa tunnistamaan kehittämistarpeita ja tarjoaa tietopohjaa päätöksenteon tueksi valtakunnallisesti, hyvinvointialueille ja kuntiin.

Tutkimuksessa tulee hyödyntää laadullisia menetelmiä, erityisesti dokumenttianalyysia ja ryhmähaastatteluja. Dokumenttianalyysin avulla tarkastellaan hyvinvointialueiden ja kuntien strategisia asiakirjoja, kuten hyvinvointikertomuksia, -suunnitelmia ja alueellisia ohjelmia, sekä valtakunnallisia linjauksia ja strategioita. Tämän analyysin kautta on tarkoitus lisätä ymmärrystä strategioiden sisällöstä ja niiden keskinäisistä yhteyksistä sekä alueellisesta kohdentumisesta. Ryhmähaastattelut tulee toteuttaa

hyvinvointialueiden ja kuntien asiantuntijoiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Haastattelujen avulla syvennetään ymmärrystä strategioiden toimeenpanosta, yhteistyön käytännöistä ja organisoitumisen malleista sekä arvioinnin ja ennakkoarvioinnin toteutumisesta. Menetelmien yhdistämisellä tuotetaan kokonaisvaltainen kuva strategisen ohjauksen, toiminnan organisoinnin ja yhteistyön rakenteiden nykytilasta sekä kehittämistarpeista.

Tutkimukseen on tarkoitus saada mukaan yksi hyvinvointialue kultakin YTA-alueelta. Kuntien määrä vaihtelee hyvinvointialueittain melko paljon. Hyvinvointialueiden lisäksi mukaan pyritään saamaan kolmannes tai kuitenkin vähintään viisi kuntaa tutkimukseen osallistuvan hyvinvointialueen kunnista.

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

Tässä tutkimushankkeessa tutkitaan hyvinvointialueiden ja kuntien hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämisen strategista ohjausta, toiminnan organisoitumista ja yhteistyön rakenteita. Tutkimus vastaa hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisen jälkeiseen tiedontarpeeseen sekä tukee vaikuttavan ja yhdenmukaisen kehittämistyön edellytyksiä. Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia strategisia tavoitteita ja niitä tukevia toimenpiteitä hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämiseksi hyvinvointialueet ja kunnat ovat asettaneet? Miten hyvinvointialueiden ja kuntien strategiat tukevat toisiaan ja miten ne kohdentuvat alueen keskeisiin haasteisiin?
2. Kuinka valtakunnalliset strategiset tavoitteet, keskeiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen linjaukset, ohjelmat ja Terveys kaikissa poliitikoissa – periaate ohjaavat ja tukevat alueellista työtä? Millä tavoin niiden sisällöt heijastuvat hyvinvointialueiden ja kuntien hyvinvointikertomuksiin ja -suunnitelmiin?
3. Millä tavoin hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämisen strategioiden ja niihin sisältyvien toimintamallien käyttöä, vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioidaan?
4. Miten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategiat jalkautuvat konkreettiseksi toiminnaksi osaksi arkea? Miten toimeenpanoa voidaan tukea?
5. Millaiset ovat toiminnan organisoitumisen mallit sekä yhteistyön rakenteet ja toimintatavat, mukaan lukien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvottelujen toteutuminen ja rooli, hyvinvointialueilla ja kunnissa? Millaiset tekijät edistävät ja haastavat yhteistyön toteutumista?
6. Miten ja millaisin menetelmin päätösten vaikutusten ennakkoarviointia toteutetaan ja seurataan? Millaiset tekijät mahdollistavat ja haastavat päätösten hyvinvointivaikutusten ennakkoarvioinnin toteuttamista?

Tutkimuksen tulosten myötä esitetään kehittämissuhteet strategisen ohjauksen, organisoitumisen ja yhteistyörakenteiden vahvistamiseksi sekä selkeyttämiseksi, tukien vaikuttavaa ja yhdenmukaista hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämistä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa tavoitteena on vahvistaa ennalta ehkäisyä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä arjen turvallisuutta. Tähän pyritään selkeyttämällä hyvinvointialueiden ja kuntien vastuita, työnjakoa ja yhteistyötä hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämässä sekä yhdyspinoilla ja tiedolla johtamisessa. Lisäksi tuetaan toiminnan vaikuttavuuden vahvistumista.

Tutkimus tuottaa ajankohtaista ja systemaattista tietoa, jota tarvitaan valtakunnallisen ohjauksen, lainsäädännön toimeenpanon ja kehittämistyön tueksi. Tulokset tukevat erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön, valtiovarainministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sisäministeriön työtä

kansallisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden ja arjen turvallisuuden strategioiden toimeenpanossa. Tutkimus tarjoaa tietopohjaa myös valtioneuvoston strategiseen suunnitteluun, kuten kansallisten ohjelmien vaikuttavuuden arviointiin ja ohjauskeinojen kehittämiseen. Tutkimus auttaa ymmärtämään, missä määrin hyvinvointialueet ja kunnat ovat löytäneet toimivia yhteistyörakenteita ja strategisia yhdyspintoja, ja missä tarvitaan tukea tai ohjausta.

Erityisen tärkeää on myös tieto päätöksenteon hyvinvointivaikutusten ennakoarvioinnin toteutumisesta eri alueilla. Tämä tukee valtioneuvoston tavoitetta vahvistaa tietoon perustuvaa ja vaikuttavuusperusteista päätöksentekoa. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää osana kansallista hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen seurantaa ja arviointia, alueellisissa kehittämisprosesseissa ja neuvottelukäytännöissä, kuten vuosittaisissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvotteluissa.

Tutkimus tarjoaa konkreettisia suosituksia strategisen ohjauksen, organisoitumisen ja yhteistyörakenteiden kehittämiseksi. Näin se tukee sekä kansallista, alueellista että paikallista päätöksentekoa ja edistää yhdenvertaista ja vaikuttavaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koko maassa.

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeen tulee tuottaa Valtioneuvoston tutkimustoiminnan -ohjeistuksen mukainen suomenkielinen loppuraportti 12/2026 mennessä. Lisäksi tuotetaan policy brief suomeksi ja englanniksi, sekä keskeisiä tuloksia esittelevää tiedotusmateriaalia 12/2026 mennessä.

Viitteet:

- Kauppinen, T. & Ylitörmänen, T. (2024). [Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatio hyvinvointialueilla 2024](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Tutkimuksesta tiiviisti 42/2024.
- Kilpeläinen, K. et al. (2021). [Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueilla 2021](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Työpaperi 22/2021.
- Lamponen, A. (2025). [Ravitsemusterveyden edistäminen hyvinvointialueilla](#). Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Paananen, H. et al. (2024). [Havaintoja hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisestä ja suhteesta kuntiin: HALKO-hankkeen väliraportti](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:27.
- Pelkonen, P. et al. (2023). [Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntajohdossa – TEA 2023 : Kestävyystavoitteet ja -strategiat yleistyneet kunnissa](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 65/2023.

2.6 Sote-palveluiden palvelu- ja resurssitarpeen ennakointi ja resurssitarpeen kasvuun vastaaminen: keinot ja potentiaali

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 30.4.2027

Kustannusarvio: 275 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Väestörakenteen muutos, kuten ikääntyminen ja väestön keskittyminen kaupunkiseuduille asettavat haasteita julkisten palveluiden järjestämiselle globaalisti (MDI, 2024, OECD, 2025, Tilastokeskus, 2024 Väisänen et al., 2025). Suomessa sote-palveluiden tarpeen on ennakoitu muuttuvan mm. väestöprofiilin muutoksen, väestön ikääntymisen sekä diagnostiikan ja hoitomenetelmien kehittymisen myötä. Tämän seurauksena myös resurssitarve sekä euromääräisesti että henkilötyövuosina mitattuna kasvaa ja voi kohdistua uudelleen sekä alueittain että palveluittain. Honkatukia et al. (2024) ennakoivat esimerkiksi sote-henkilöstön työvoiman kysynnän kasvavan valtakunnallisesti yli 100 000 henkilötyövuodella vuoteen 2040 mennessä. Resurssitarpeen kehitykseen voidaan pyrkiä vastaamaan mm. resurssien uudelleen kohdistamisella, tuottavuuden ja vaikuttavuuden lisäämisellä, ennaltaehkäisyn kehittämisellä sekä tekoälyn ja digipalveluiden käyttöönotolla. Palveluntarpeen kehitys voi vaihdella merkittävästi alueittain ja eri toimien arvioitu vaikutus vaihtelee huomattavasti palveluittain. Sote-palveluiden tulevaisuuden kehittämisen kannalta on siksi tärkeää, että valtionhallinnolla on käytössä laadukkaaseen mallinnukseen perustuva arvio vähimmäisresurssista, jolla tämänhetkiset palvelukokonaisuudet voitaisiin teoriassa tuottaa, jos tuottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi pystyttäisiin tekemään kaikki mahdolliset toimenpiteet. Sote-palveluiden kehittämis- ja säästöpotentiaalia on aiemmin arvioitu vuonna 2016 VN TEAS-hankkeessa (Torkki et al., 2016).

Tietotarpeen tavoitteena on toteuttaa tutkimushanke, jossa mallinnetaan kvantitatiivisesti sote-palveluiden palveluntarvetta hyvinvointialueittain vuoteen 2040 saakka. Palveluntarpeen mallintamisen lähtökohtana tulee olla väestönkehitys ja sen ennusteet hyvinvointi- ja yhteistyöalueittain. Palveluntarpeen perusteella tutkimuksessa tulee mallintaa resurssitarpeen (rahoitus ja henkilöstöresurssi) kehitys nykyisillä palvelukokonaisuuksilla huomioiden alueelliset palveluntarpeen muutokset vastaavasti vuoteen 2040 saakka ja samalla kartoittaa keinoja resurssitarpeen kehitykseen vastaamiseen ja kasvun hillintään.

Tutkimuksessa resurssitarpeen kehitykseen vastaamiseen ja kasvun hillinnän keinoina tulee huomioida:

- ennaltaehkäisyn paraneminen, mukaan lukien eri preventiomuodot (primaari- ja sekundääripreventio jne.)
- työn tuottavuuden kasvu
- palveluiden vaikuttavuuden paraneminen (mm. vähähyötyisiä toimia karsimalla) teknologisten ratkaisujen vaikutukset väestön palvelukäyttöön
- tekoälyn ja muiden teknologisten ratkaisujen vaikutukset työn tuottavuuteen
- fyysisen palveluverkon kehittäminen
- henkilöstön osaaminen ja työnjako
- koulutuksen kohdentaminen vastaamaan tarvetta
- hyvinvointialueiden yhteistyö, työnjako ja palveluiden keskittäminen (riittävä väestöpohja, erityisosaamisen riittävyys)

Teknologisten ratkaisujen vaikuttavuuden osalta käynnissä on [SoteDataLab](#)-tutkimushanke, joka jatkuu 30.6.2026 saakka. Tämän tutkimuksen mallinnuksessa tulee huomioida SoteDataLab-hankkeen tulokset niiltä osin, kuin niitä on tuolloin käytettävissä.

Mallinnuksen tulee sisältää arvio kunkin tekijän vaikutuksista palvelu- ja resurssitarpeeseen niin palvelukokonaisuuksittain kuin hyvinvointi- että yhteistyöalueittain.

Mallinnuksessa oletetaan, että

- nykyiset palvelukokonaisuudet (perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoito, ikääntyneiden palvelut, lasten ja nuorten palvelut, vammaisten palvelut, muut) säilyvät lähtökohtaisesti ennallaan (palveluvalikoimaa kehitetään toki niiden sisällä) ja että
- hyvinvointialueiden määrä säilyy ennallaan.

Osana tutkimuksen loppuraporttia tulee tuottaa myös politiikka- ja toimenpidesuosituksia resurssitarpeen kasvun hillitsemiseksi ja mahdollisesti skenaarioita toimenpiteiden vaikutuksista. Suositusten tulee perustua suoritettuun kvantitatiiviseen mallinnukseen ja niiden tulee sisältää arviot kunkin suosituksen vaikutuksista resurssitarpeisiin. Suosituksissa tulee huomioida, minkä tahon ne tulisi toteuttaa (hallitus, hyvinvointialueet jne.).

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

- Miten palvelutarpeen ennustetaan kehittyvän hyvinvointi- ja yhteistyöalueittain vuoteen 2040 saakka?
- Millainen on mallinnuksen perusteella palvelutarpeen kasvusta aiheutuva vuosittainen resurssitarve vuoteen 2040 saakka?
- Miten tällä hetkellä käytössä olevat toimenpiteet vaikuttavat resurssitarpeen kehitykseen? (mm. tuottavuuden, vaikuttavuuden ja ennaltaehkäisyn parantaminen, teknologiset ratkaisut)
- Mitkä ovat tutkimuksen perusteella suositeltavat toimenpiteet vastata resurssitarpeen kehitykseen?

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Tietotarve liittyy keskeisesti julkisen talouden kestävyYTEEN. Tietoa tullaan hyödyntämään hyvinvointialueiden talouden kestävyYTEä edistävien politiikkatoimien suunnittelussa ja priorisoinnissa. Tietotarpeella vahvistetaan myös hyvinvointialueiden ohjausta sekä hyvinvointialueuudistuksen tavoitteiden onnistumista. Tutkimuksen tulosten avulla pysytään entistä paremmin kohdentamaan politiikka- ja ohjaustoimia entistä oikea-aikaisemmin ja tuloksekkaammin. Tietotarve pohjustaa myös tulevien hallituskausien työn suunnittelua ministeriöissä.

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa Valtioneuvoston tutkimustoiminnan ohjeistuksen mukainen suomenkielinen loppuraportti. Keskeisimmät havainnot tulee esitellä ja niistä tulee laatia policy brief -tyylinen tiivistelmä 28.2.2027 mennessä.

Viitteet:

Honkatukia, J. et al. (2024). [Sosiaali- ja terveystalouden henkilöstötarpeen ennakointi](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:13.

OECD (2025). [Shrinking Smartly and Sustainably: Strategies for Action](#). OECD Rural Studies. OECD Publishing, Paris.

Tilastokeskus (31.12.2024). [Väestöennuste](#).

Torkki, P. et al. (2016) [Sote-palveluiden kehittämis- ja säästöpotentiaalin arviointi](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 42/2016.

[Vuoden 2024 MDI väestöennuste](#)

Väisänen, V. et al. (2025) [Medical deserts in Finland: measuring the accessibility and availability of primary health care services](#). BMC Health Serv Res 25, 281.

3. Ekologinen kestävyys

3.6 Teknis-luonnontieteelliset ratkaisut vesienhoidollisen kompensaation toteuttamiseksi

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2026

Kustannusarvio: 150 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan ”Hallitus selkeyttää lainsäädäntöä siten, että ympäristölupaharkinnassa voidaan rajatusti huomioida elinkeinonharjoittajan vapaaehtoisesti hakemuksessaan esittämät kompensaatiotoimet samaan haittaan samalla vaikutusalueella ja asettaa niitä koskevia lupaehtoja”.

Vesienhoito- tai lupalainsäädäntöön ei sisälly sääntelyä kompensaatiosta. Vesipuidedirektiivi asettaa tavoitteet vesien hyvälle tilalle ja kieltää vesien tilan heikentymisen. Vesienhoidon ympäristötavoitteet määritetään ja niitä tarkastellaan vesienhoidon suunnittelussa vesimuodostumakohtaisesti. Vesienhoidon ympäristötavoitteet sitovat hankkeiden lupaharkintaa vesimuodostumakohtaisesti, kuten vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain ([VMJL, 1299/2004](#)) 3 a luvussa sekä ympäristönsuojelulain ja vesilain lupaedellytyksiä koskeissa säännöksissä säädetään (muutokset 996–998/2024).

Vesienhoitosuunnitelmiin liittyvissä toimenpideohjelmissa esitetään toimet, joiden tavoitteena on vähentää kuormitusta ja parantaa vesien tilaa. Toimenpideohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttamista ei kuitenkaan ole kytketty lupamenettelyihin.

Kompensaatiotoimien hyödyntämistä haitallisiin vesistövaikutuksiin on sivuttu eräissä selvityksissä ja tieteellisissä tutkimuksissa (Kostamo et al. 2020, Laine et al. 2023, Leino & Belinskij 2018, Lötjönen et al. 2021, Suvantola et al. 2018). Hallitusohjelmakirjauksen toimeenpanoa on tarkasteltu oikeudellisessa selvityksessä Vesienhoidollinen kompensaatio (Penttilä et al. 2025). Vesienhoidollisen kompensaation toteuttamiseen liittyy kuitenkin vielä monia erityisesti luonnontieteisiin kytkeytyviä käytännön näkökohtia, joita on tarpeen tutkia.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on täydentää vesienhoidollisen kompensaation toteuttamisen tietopohjaa edellä mainitun oikeudellisen selvityksen pohjalta. Tutkimus keskittyy vesienhoidollisen kompensaation käytännön toteutuksen ja luonnontieteellisiin erityiskysymyksiin sekä mahdollisiin kompensaation toteuttamiseen liittyviin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin.

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

- Millaisissa hankkeissa kompensaatiota voitaisiin hyödyntää?
- Millaisia vesistövaikutuksia voidaan kompensoida? Esimerkiksi fyysiset muutokset vesistössä, rehevöityminen tai kemiallisen tilan heikkeneminen?
- Millaisia kompensaatiotoimia vesistössä ja valuma-alueella voidaan hyödyntää hankkeiden erilaisten vesistövaikutusten kompensoimiseksi?
- Miten kompensaatiotoimien riittävyys voidaan todentaa, huomioiden vaikutukset vesienhoidon sitoviin ympäristötavoitteisiin? Esimerkiksi päästöjen ja hajakuormituksen hallinnan mittaamisen epävarmuudet? Miten kompensaatiossa voidaan huomioida seuraavat tekijät: i) hajakuormitukseen

ja sen hallintaan liittyvä epävarmuus ii) toimenpiteiden ja kohteena olevan vesimuodostuman välinen etäisyys vesistössä iii) vesimuodostuman tilan heikkeneminen muista syistä?

- Miten voidaan ennalta varmistaa, että esitetyt kompensatiotoimet ovat riittäviä? Mallinnuksen hyödyntäminen jo ennen kompensatiotoimien tosiasiallista todentamista?
- Mitä ratkaisumahdollisuuksia, ja niihin liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia liittyy kompensatiojärjestelmän toteuttamiseen? Esimerkiksi tapauskohtaisen sopiminen, tai kompensatiomarkkinamalli?
- Mitä yhteiskunnallisia ja sosiaalisia vaikutuksia kompensatiotoimilla voi olla?

Kytkeä valtionneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu lukuun 7.3. Vähennetään epävarmuutta lupaehtoissa ja luvituksen tuloksessa, seuraavasti:

”Nykyisin voi syntyä tilanteita, joissa investoinnin luvitus voi estyä, koska lupaharkinnassa ei huomioida mahdollisuutta vähentää esimerkiksi vesistöön syntyviä vaikutuksia muulla samaan vesistöön vaikuttavalla lisätoimenpiteellä. Hallitus selkeyttää lainsäädäntöä siten, että ympäristölupaharkinnassa voidaan rajatusti huomioida elinkeinonharjoittajan vapaaehtoisesti hakemuksessaan esittämät kompensatiotoimet samaan haittaan samalla vaikutusalueella ja asettaa niitä koskevia lupaehtoja. Vapaaehtoista kompensatiota voidaan käyttää lupaharkinnassa vähentämään vesistön kuormitusta luvan edellyttämällä tavalla.”

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa Valtioneuvoston tutkimustoiminnan ohjeen mukainen suomenkielinen loppuraportti.

Viitteet:

Kostamo, K. et al. (2020). [Nutrient compensation for aquatic coastal environment - legal, ecological and economic aspects in developing an offsetting concept.](#)

Laine, C. et al. (2023). [Social net benefits from aquaculture production: A comparison of net cage cultivation and recirculating aquaculture systems.](#) Aquaculture Economics & Management, 28(1), 1–31.

Leino, L. & Belinskij, A. (2018). [Vesienhoidollinen kompensatio hankkeiden toteuttamisen edellytyksenä.](#) Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja XI 2018 s. 117–167.

Lötjönen, S. et al. (2021). [Nutrient load compensation as a means of maintaining the good ecological status of surface waters.](#) Ecological Economics, Volume 188.

Penttilä, O. et al. (2025). [Vesienhoidollinen kompensatio: Oikeudellinen selvitys vesimuodostumiin kohdistuvien vaikutusten kompensoinnista lupamenettelyssä.](#) Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21/2025.

Suvantola, L. et al. (2018). [Ekologisen kompensaation ohjauskeinojen kehittäminen.](#) Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2018.

4. Inhimillinen ja kulttuurinen kestävyys

4.2 Vaikuttavat kulttuuri-interventiot nuorten mielenterveyden, toiminta- ja työkyvyn tukena

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2026

Kustannusarvio: 150 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Heikko työllisyystilanne sekä työ- ja toimintakyvyn ongelmat lisäävät nuorten riskiä jäädä työelämän ulkopuolelle. Monet heistä ovat osatyökykyisiä, usein mielenterveysongelmien vuoksi. Tällä hetkellä käytössä olevien aktivointitoimien kuten työnhakuvelvoitteiden rinnalle tarvitaan uusia, asiakkaan tilanteeseen, motivaatioon ja toimintakykyyn vastaavia, vaikuttavia toimintatapoja. Erityisesti nuoret, nuoret aikuiset ja osatyökykyiset mielenterveysongelmista kärsivät ovat vaarassa syrjäytyä. Vuonna 1997 syntyneistä noin viidesosa on saanut psykiatrisen diagnoosin (Ristikari et al. 2018). Henkinen pahoinvointi on noussut ikääntymisen rinnalle merkittävimmäksi ennenaikaisen työkyvyn menettämisen syyksi (Gyllenberg et al. 2018). Masennus, ahdistuneisuus, paniikkihäiriöt ja muut mielenterveyden ongelmat voivat aiheuttaa vaikeuksia työn löytämisessä, työtehtävien suorittamisessa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Sote-palvelujen rinnalle ja sijaan tarvitaan muitakin keinoja lievittämään yksinäisyyttä ja sosiaalista ahdistusta. Eräs keino on ryhmämuotoinen kulttuuri- ja taidetoiminta, joka vahvistaa yksilön omaa toimijuutta ja minäkuvaa. Nuori pääsee tutustumaan omiin vahvuuksiinsa ja oppii sosiaalista vuorovaikutusta ja palautteen vastaanottamista. Kotoa lähtemisen kynnys madaltuu säännölliseen toimintaan kiinnittymisen myötä.

Aikaisemman tutkimuksen pohjalta tiedetään, että osallisuus taide- ja kulttuuritoimintaan ennalta ehkäisee syrjivää kohtelua, yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Nämä puolestaan ovat usein mielenterveyden ongelmien taustalla. Osallisuus taiteeseen ja taiteen mahdollistama tunteiden ilmaisu tukevat puolestaan mielenterveysongelmista toipumista (Fancourt et al. 2019).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) korostaa, että taidelähtöiset menetelmät voivat vahvistaa yksilön voimavaroja ja luovuutta, tukea työyhteisöön kiinnittymistä ja vuorovaikutustaitoja ja auttaa yksilöä pohtimaan suhdettaan työhön ja vahvistaa työmotivaatiota (THL 2024). Taidelähtöisistä menetelmistä on olemassa näyttöä sekä hankkeista että tutkimuksista (Koivisto & Tähti 2024). Ne voivat olla juuri niitä vaikuttavimpia keinoja, joiden avulla elämästä saa jälleen otteen, arkeen syntyy rutiinia ja mielekkyyttä – ja sitä kautta myös paremmat valmiudet työelämään.

COVID-19-pandemia on osoittanut kouriintuntuvasti, mitä kulttuurin puute merkitsee. Kulttuurin harrastamista rajoitettiin taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Siitä ei seurannut pelkkää hyvää, vaikka tartunnat vähenivät. Vielä ei edes tiedetä, millaisen loven kulttuuriharrastusten puute pandemia-aikana on jättänyt kansalaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Tavallisina aikoinakin kulttuuri, ihmisten sosiaaliset suhteet ja hyvinvointi nivoutuvat yhteen siinä määrin, että kulttuuria voidaan pitää terveyden edellytyksenä. Kulttuurin merkitys terveydelle saa oikeat mittasuhteet, kun sitä verrataan liikuntaan ja terveelliseen ravintoon. Kulttuuri – etenkin kulttuurin harrastaminen yhdessä muiden kanssa – pitää ihmiset tehokkaasti hengissä. (Kulttuuri ja terveys. Terveyskirjasto 2023)

Tutkimuksessa tulee selvittää ensinnäkin toimivia tapoja järjestää ja rahoittaa taide- ja kulttuurilähtöistä kuntouttavaa ja ennalta ehkäisevää toimintaa. Toisena tutkimustehtävänä on arvioida, mitkä ovat parhaiten

toimivia malleja ja miten ne saataisiin levitettyä kattavasti koko Suomeen. Lisäksi tulee tutkia kuntouttavan taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutuksia nuorten elämänhallintaan ja työkykyyn. Tutkimuksessa tulee myös selvittää, miten nuoret itse ovat kokeneet taide- ja kulttuurimenetelmiin osallistumisen vaikutukset omaan elämäänsä.

Tutkimuksessa tulee tarkastella laajasti eri toimijoita, jotka edistävät nuorten mielenterveyttä, hyvinvointia ja työkykyä taide- ja kulttuurilähtöisin menetelmin. Näiden lisäksi toimijoilla voi olla elämänhallintaan liittyvää ohjausta ja esimerkiksi vierailuja kulttuuritapahtumiin. On tärkeää, että tutkimuksessa selvitetään, minkälainen osaaminen olisi riittävä taide- ja kulttuurilähtöisiin kuntoutusmenetelmiin ohjaamiseksi ja ehdotetaan keinoja osaamisen vahvistamiseksi. Tutkimuksen kohderyhmänä voivat olla esim. nuoret koulupudokkaat, nuoret toimeentulotukiasiakkaat tai osatyökyiset kuntouttavan työtoiminnan tai sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat.

Raportissa tulee hyödyntää keskeisiä tutkimuksia taidetoiminnan vaikutuksesta mielenterveyteen, ja keinoista saada mielenterveyssyistä työttömänä olevia nuoria palaamaan työelämään. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysjärjestöissä toteutetaan STEA-avustuksilla nuorten kulttuuripajatoimintaa, jonka tavoitteena on 18–35-vuotiaiden mielenterveyskuntoutujien osallisuuden tunteen ja motivaation kasvattaminen sekä työ- ja toimintakyvyn edistäminen. Kulttuuripajatoiminta perustuu ohjattuun, toiminnalliseen vertaistukeen. Kukunori ry:n kansainvälisesti koordinoima Guided Functional Peer Support (GFP) -malli on valittu Euroopan komission parhaiden käytäntöjen portaaliin.

Esimerkkejä toimintamalleista ja toimijoista:

- [Jyväskylän taidetyöpaja](#)
- [Valmennuspaja mahis](#)
- [Kukunorin kulttuuripaja ja GFP-malli](#)
- [Taiteen sulattamon toiminta](#)
- [Kulttuuripajat Innokylässä](#)
- [Kansainvälinen mielenterveyshanke](#)

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

- Millaisia uusimpia tuloksia taidetyöpajatoimintaan osallistumisesta löytyy Suomessa?
- Millaiset taide- ja kulttuurityöpajamallit edistävät parhaiten nuorten mielenterveyttä sekä työ- ja toimintakykyä? Miten ne on organisoitu ja rahoitettu?
- Miten nuoret itse ovat kokeneet taide- ja kulttuurityöpajatoiminnan?
- Miten taidetyöpajatoiminnan parhaimpia toimintamalleja voidaan tehokkaimmin levittää valtakunnallisesti?
- Millaista uutta osaamista ja rakenteita tarvittaisiin, jotta taide- ja kulttuurialan osaamista pystyttäisiin paremmin hyödyntämään hyvinvointia sekä toiminta- ja työkykyä tukevissa palveluissa ja toiminnoissa

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa tunnistetaan nuorten mielenterveyden, syrjäytymisen ja yksinäisyyden haasteita. Heikentynyt osaaminen ja terveydentila sekä eriarvoisuus vaikuttavat ihmisten työkykyyn ja kykyyn osallistua yhteiskuntaan. Hallitusohjelmassa pyritään parantamaan

ennaltaehkäiseviä palveluita ja niiden kehittämisessä tartutaan laaja-alaisesti hyvinvointia heikentäviin tekijöihin. Mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisy ja hyvä hoito ovat tärkeitä sekä kansanterveyden että kansantalouden näkökulmasta. Erityisesti nuorten lisääntyneet mielenterveysongelmat vaativat määrätietoisia toimia.

Kulttuurin vaikutukset hyvinvointiin ja terveyteen ovat hallitusohjelmassa tunnistettu kokonaisuus, jota vahvistetaan hallitusohjelman mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön välisenä yhteistyönä. Tavoitteena on esimerkiksi kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan laajempi hyödyntäminen ennaltaehkäisevässä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö ovat puolestaan juuri laatineet Luovien alojen kasvustrategian.

Valtioneuvoston kulttuuripoliittinen selonteko (2024) linjaa kulttuuripoliittikkaa poikkihallinnollisesti. Selonteon mukaan mielenterveyden edistäminen taiteen ja kulttuurin avulla on osa hyvinvointi- ja terveyspolitiikkaa. Taiteella ja kulttuurilla on myönteinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen. Vaikuttavuus perustuu terveyden edistämiseen, sairauksien ennalta ehkäisyyn, hoitoon ja hallintaan. Kulttuuriin osallistuminen voi tukea myös muuta yhteiskunnallista osallisuutta. Erityisen onnistuneita esimerkkejä kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuudesta ovat nuorten syrjäytymisen ja mielenterveyden ongelmien ennalta ehkäisy. Hyviä toimintamalleja taiteen pariin ohjaamiseen ovat mm. etsivä kulttuurityö, elintapaohjaus ja hoitovaiheessa taideterapiat. Hanke edellyttää eri tieteenalojen välistä yhteistyötä.

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeen alussa tulee koota tiivis (enintään 10 sivua) olemassa olevaan tietoon perustuva nykytilan selvitys, joka pohjustaa ja suuntaa hankkeen toteutusta. Tämä väliraportin tulee olla valmis 5/2026.

Valmiiseen tutkimukseen tulee sisällyttää näkemys kulttuurialan valmiudesta ja halukkuudesta palveluiden kehittämiseen viranomaisten kanssa. Johtopäätöksissä pyydetään ehdottamaan, miten luodaan markkinaa ja kysyntää tällaiselle toiminnalle ja osaamiselle ja millaisella ansaintalogiikalla ja rakenteella palvelu voisi toimia.

Hankkeesta tulee tuottaa Valtioneuvoston tutkimustoiminnan ohjeistuksen mukainen suomenkielinen loppuraportti sekä tiivis esitys raportin keskeisestä sisällöstä.

Viitteet:

Fancourt, D. & Saoirse, F. (2019). [What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review](#). World Health Organization. Regional Office for Europe.

Gyllenberg, D. et al. (2018). [Temporal changes in the incidence of treated psychiatric and neurodevelopmental disorders during adolescence: an analysis of two national Finnish birth cohorts](#). The Lancet Psychiatry, Volume 5, Issue 3, 227 - 236.

Koivisto, T.-A. & Tähti, T. (2024). [Taide ja kulttuuri edistävät terveyttä ja hyvinvointia](#). Suomen Lääkärilehti 2024;79.

Hyppä, M.T. (2023). [Kulttuuri ja terveys](#). Lääkärikirja Duodecim.

Ristikari, T. et al. (2018). [Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos raportti 7/2018.

THL (2024). [Taide muutoksen mahdollistajana työelämässä](#).

5. Turvallisuuden, oikeusvaltion ja demokratian kestävyys

5.6 Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden arviointi ja mittariston kehittäminen osana hyvinvointialueiden ohjausta

Määräaika tutkimuksen valmistumiselle: 31.12.2027

Kustannusarvio: 300 000 €

Tietotarpeen tausta ja tutkimuksen tavoite:

Palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen on keskeinen osa hyvinvointialueiden sisäisen päätöksenteon kehittämistä sekä hyvinvointialueohjausta niin sosiaali- ja terveystalouden (Kokko 2022; Liimatainen et al. 2024; Paronen & Lammintakanen 2022; Torkki et al. 2021; Aejmelaeus 2023; Pitkänen & Matinheikki 2023) kuin pelastuspalveluiden osalta (Heliskoski et al. 2018; Laine 2017).

Tällä hetkellä pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen on hajanaista, eikä yhtenäisiä kriteereitä tai toimintamalleja ole määritelty (Harinen 2025). Tämä vaikeuttaa tehokasta päätöksentekoa niin hyvinvointialueen palveluiden kuin ohjauksen näkökulmasta. Mitattavan vaikuttavuustiedon tuottaminen tukisi resurssien tehokasta kohdentamista ja palvelutarpeen ennakointia, mikä puolestaan lisäisi palveluiden oikea-aikaisuutta, vaikuttavuutta ja yhteiskunnallista hyötyä.

Tiedon tarpeen keskeinen lähtökohta on, että vaikuttavuuden mittaamisella on suora yhteys julkishallinnon päätöksenteon laatuun, resurssien käyttöön ja palveluiden vaikuttavuuteen. Tietopohjan tuottamisella ja toimintamallien avulla mahdollistetaan vertailukelpoinen ja vaikuttavuusperusteinen ohjaus, jonka avulla pelastustoimen resurssit voidaan kohdentaa entistä tarkoituksenmukaisemmin. Tietopohja ja toimintamalli tukee samalla myös hyvinvointialueiden ohjausta.

Rahoitettavassa tutkimushankkeessa tehtävänä on laatia tarkoituksenmukaiset vaikuttavuuden käsitteet ja arviointikriteerit niin pelastustoimen kokonaiskontekstissa kuin palvelukohtaisesti (onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminta ja väestönsuojeluun varautuminen). Tutkimukseen tulee sisällyttää myös kansainvälisen kirjallisuuden tarkastelu vaikuttavuuden ml. kustannusvaikuttavuuden arvioinnin toimintamalleista ja niiden hyödyntämisestä päätöksenteossa (Swan 2022, Waring 2022, NFCC 2022, Waring 2024).

Toisena tutkimustehtävänä on kehittää pelastustoimen vaikuttavuuden arvioinnille yhtenäinen tietopohja, ohjeistettu toimintaprosessi ja mittaristo sekä tarkastella tietojen vertailukelpoisuutta ja mitattavuutta sosiaali- ja terveystalouden vastaavien tietojen kanssa. Tavoitteena on, että ohjeistettu toimintaprosessi vaikuttavuuden mittareiden keräämiselle ja niiden hyödyntämiselle edistää vaikuttavien hyvien käytäntöjen siirtymistä osaksi pelastustoimen toimintaa sekä mahdollistaa systemaattisen jatkokehittämisen.

Tutkimushankkeen toivotaan hyödyntävän vaikuttavuuden arvioinnin esiselvityksen tuloksia (Harinen 2025). Muita vaikuttavuuteen liittyviä tutkimus- ja kehittämishankkeita on tehty aikaisemmin mm. pelastustoimen palveluiden suorituskyvystä ja mittaamisesta (Mankkinen et al. 2022; Naumanen et al. 2019; Huuskonen, 2017) sekä erityisesti onnettomuuksien ehkäisyn palveluista (Erholtz & Mannila 2022; Huuskonen 2017; Häkkinen 2010; Laaksonen 2010; Lepistö ja Heliskoski 2025; Pedak 2016; Mankkinen ja Koltola 2016; Puolitaival 2022; Kippo ja Koivisto 2021; Rekola 2019; Rikkilä et al. 2024; Lepistö & Heliskoski 2019). Kansainvälisesti pelastustoimialaan liittyvää vaikuttavuutta on lähestytty erityisesti onnettomuuksien

ehkäisyn (Somerkoski 2019; Kärki & Lindfors 2019; Warda 1999; Tenenbein & Moffat 1999) sekä pelastustoiminnan vaikutusten ja kustannusten avulla (Runefors 2020, Jaldell & Lebnak 2014, Jaldell 2017).

Kysymykset, joihin tietotarve kohdentuu:

- Miten vaikuttavuus olisi syytä määritellä pelastustoimen kohdalla? Miten sitä voidaan arvioida systemaattisesti niin kokonaisuutena kuin eri palveluiden kohdalla (onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminta ja väestönsuojeluun varautuminen)?
- Miten vaikuttavuuden arviointi ja toimintamalli voidaan kytkeä osaksi päätöksentekoa ja hyvinvointialueiden ohjausta? Mitä hyviä käytäntöjä tai esimerkkejä löytyy kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta, joita voidaan hyödyntää myös Suomessa?
- Millaisia keskeisiä vaikuttavuusindikaattoreita on löydettävissä eri toimintatasoille, ja miten ne suhteutuvat hyvinvointialueiden ohjauksen, turvallisuusviranomaisten ja muiden hallinnonalojen mittareihin?
- Millaista tietoperustaa ja seurantamittaristoa pelastustoimen tehokas vaikuttavuustyö ja tiedolla johtaminen edellyttää?
- Miten vaikuttavuustyöhön liittyvää osaamista ja toimintamallin käyttöönottoa voidaan tukea ja kehittää edelleen?

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja/tai politiikkavalmisteluun:

Hankkeessa tuotettava tieto tukee hallitusohjelman (2.3) mukaista tavoitetta, jonka mukaan tehostetaan systemaattista vertailukelpoisen laatu-, vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuustiedon tuotantoa, tiedon analysointia ja hyödyntämistä. Erityisesti hankkeessa tuotettava tieto tukee vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden tietopohjaa ja tiedon käyttöönottoa, joka hyödyttää palvelujärjestelmää ja sitä ohjaavaa päätöksentekoa.

Hanke tukee lisäksi valtioneuvoston ja erityisesti sisäministeriön päätöksentekoa tarjoamalla systemaattisen perustan pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden arvioinnille ja kehittämiselle. Tällä hetkellä vaikuttavuuden arviointi on sirpaleista, ja eri toimijoilla on käytössään vaihtelevia mittareita. Hankkeen tavoitteena on yhdenmukaistaa tämä arviointityö ja tarjota luotettavaa tietopohjaa päätöksenteon tueksi.

Hankkeen avulla voidaan kehittää vaikuttavuusperusteista resurssien kohdentamista hyvinvointialueilla, mikä tukee pelastustoimen tehokkuutta ja palveluiden yhdenvertaisuutta. Tuottamalla selkeitä mittareita ja vaikuttavuustietoa hankkeella on myös laajempia hyötyjä muille turvallisuustoimijoille ja päätöksentekijöille. Yhteistyön vahvistaminen ja tietopohjan jakaminen eri hallinnonalojen välillä edistää poikkihallinnollista yhteistyötä ja parantaa vaikuttavuuden mittaamisen käytäntöjä myös kansallisella tasolla.

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuus -hankkeen tavoitteena on myös integroida palveluiden vaikuttavuuden arviointi osaksi hyvinvointialueiden ja valtioneuvoston tiedolla johtamisen käytäntöjä. Yhteiset vaikuttavuusmittarit tukevat pelastustoimen resurssien ohjausta, auttavat tunnistamaan tehokkaimpia toimintamalleja ja mahdollistavat eri hyvinvointialueiden vertailukelpoisen arvioinnin.

Hankkeessa toteutetaan yhteistyössä hyvinvointialueiden ja sisäministeriön kanssa kehittämistoimia, jotka varmistavat mittareiden käyttöönoton ja tiedon hyödyntämisen päätöksenteossa. Lisäksi hanke tarkastelee, miten vaikuttavuuden arviointi voidaan kytkeä osaksi valtakunnallista ohjausta, taloussuunnittelua ja palveluiden kehittämistä niin alue- kuin valtionhallinnossa.

Hankkeen tulokset tukevat myös eri hallinnonalojen vaikuttavuustyötä. Erityisesti valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö voivat hyödyntää hankkeen tuloksia seuraavasti:

- Valtiovarainministeriö: Hyödynnettävissä julkisen talouden ohjauksessa ja vaikuttavuusperusteisessa budjetoinnissa.
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Tarjoaa tietopohjan pelastustoimen ja hyvinvointialueiden yhteistoiminnan kehittämiseksi ja tukee sosiaali- ja terveystalouden ja pelastustoiminnan yhteistä vaikuttavuuden arviointia.
- Työ- ja elinkeinoministeriö: Tukee turvallisuustoimialan työvoimatarpeiden arviointia ja varautumissuunnittelua.

Hankkeen tulokset ovat hyödynnettävissä hyvinvointialueiden sisäisessä laatu- ja kehittämistyössä ja samalla ne tukevat myös hyvinvointialueohjausta. Hyvinvointialueet voivat soveltaa kehitettyjä toimintamalleja ja vaikuttavuusmittareita laajemminkin päätöksenteossa, ja niitä voidaan tulevaisuudessa integroida osaksi valtionhallinnon tietojohdantamisen rakenteita. Lisäksi hanke tuo yhteen pelastustoimen, hyvinvointialueiden, kansallisten viranomaisten ja muiden turvallisuustoimijoiden yhteistyötä, jotta vaikuttavuuden arviointi olisi mahdollisimman kattavaa ja eri toimijoiden tarpeisiin vastaavaa.

Tutkimushankkeelta edellytettävä raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa valtioneuvoston tutkimustoiminnan ohjeistuksen mukainen suomenkielinen loppuraportti, joka sisältää esityksen vaikuttavuuden mittaamisen toimintamalliksi ja mittaristoksi sekä jatkoaskeleet mallin konkreettiselle käyttönotolle ja hyödyntämiselle. Lisäksi hankkeen tulee tuottaa suomen- ja englanninkieliset politiikkasuositukset päätöksentekijöille. Hankkeen etenemisestä tulee raportoida säännöllisesti seurantar ryhmälle ja sidosryhmille.

Viitteet:

- Aejmelaeus, R. L. et al. (2023). [Tiedosta tekoihin - Hyvinvointialueiden tiedolla ohjaaminen ja vaikuttavuus: Valtiovarainministeriön Kustannusvaikuttavuuden osaamiskeskus -hankkeen loppuraportti](#). Valtiovarainministeriön julkaisu 2023:63.
- Erholtz, S., & Mannila, T. (2022). [Onnettomuuksien ehkäisyn suorituskyky suhteessa suorituskykyvaatimuksiin: Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hankkeen työpaketin 7 loppuraportti](#). Sisäministeriön julkaisu 2022:11.
- Harinen, A. (2025). [Pelastusalan työn vaikuttavuuden mittaaminen 2024 ja näkymiä tulevaan](#). Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 1/2025.
- Heliskoski, J. et al. (2018). [Vaikuttavuuden askelmerkit. Työkaluja ja esimerkkejä palveluntuottajille](#). Sitran selvityksiä 130.
- Huuskonen, H (2017). [Pelastustoimen indikaattorit](#). Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 6/2017.
- Jaldell, H. (2005). [Output specification and performance measurement in fire services: an ordinal output variable approach](#). Eur J Oper Res 161:525–535.
- Jaldell, H. (2018). [Measuring productive performance using binary and ordinal output variables: the case of the Swedish fire and rescue services](#). International Journal of Production Research, 57(3), 907–917.

- Jaldell, H. et al. (2014). [Time is Money, But How Much? The Monetary Value of Response Time for Thai Ambulance Emergency Services](#). *Value in Health*, Volume 17, Issue 5, 555 – 560.
- Jaldell, H. (2017). [How Important is the Time Factor? Saving Lives Using Fire and Rescue Services](#). *Fire Technol.* Vol. 53, no 2, p. 695–708.
- Kokko, P. (2022). [Arvoperustainen terveydenhuollon ilmiö sosiaali- ja terveydenhuollossa: Kohti vaikuttavampaa julkishallintoa?](#) Tampereen yliopisto.
- Laaksonen, J. (2010). [Pelastustoimen ennaltaehkäisyn vaikuttavuus](#). Sisäasiainministeriö.
- Laine, T. (2017). [Yhteiskuntataloudellisten arviointimenetelmien soveltuvuus pelastustoimen palvelujen optimoinnissa](#). Tampereen yliopisto.
- Lepistö, J. & Heliskoski, J. (2019). [Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki: Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi](#). Sisäministeriön julkaisuja, 2019:33.
- Lepistö, J. (2025). [Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa elämä 2030. Onnettomuuksien ehkäisemisen toimintaohjelma](#). Sisäministeriön julkaisuja 2025:1.
- Liimatainen, S. et al. (2024). [Terveydenhuollon vaikuttavuuden mittaaminen terveyshyötyjen näkökulmasta](#). *Duodecim* 140(11): 927–32.
- Mankkinen, T. et al. (2022). [Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hanke: Yhteenvetoraportti](#). Sisäministeriön julkaisuja 2022:5.
- Naumanen, P. et al. (2019). [Malli pelastustoimen mittaristoksi](#). Pelastusopiston julkaisuja, B-sarja 3/2019.
- NFCC (2022). [The Economic and Social Value of UK Fire and Rescue Services](#). NFCC and Nottingham Business School.
- Paronen, E. et al. (2023). [Vaikuttavuuden arviointi ja johtaminen julkisissa palveluissa](#). Teoksessa Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus, tekijä: Jäntti, A. et al. (toim.), 175–196.
- Pedak, M. et al. (2016). [Turvallisuuskampanjoiden vaikuttavuuden arviointi](#). Suomen pelastusalan keskusjärjestö.
- Puolitaival, M. et al. (2022). [Asiakas keskiöön -hankkeen loppuraportti](#). Sisäministeriön julkaisuja 2022:17.
- Reiljan, J. et al. (2024). [Complex Benchmarking and Efficiency Measurement of Public Agencies: The Case of Estonian Rescue Services Brigades](#). *Public Finance and Management* 15(2):130–152.
- Rekola, H. (2019). [Näkökulmia pelastuslaitosten turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arviointiin. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 4/2019](#). Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 6/2019.
- Rikkilä, S. et al. (2024). [Vaikuttaaks tää? Kampanjan vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät pelastusalalla – tapaus Nou Hätä!](#) Teoksessa Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2024: Juutinen, M. & Nygren, H. (toim.). Pelastus- ja turvallisuusala.
- Runefors, M. (2020). [Measuring the Capabilities of the Swedish Fire Service to Save Lives in Residential Fires](#). *Fire Technology* Volume 56, 583–603.
- Somerkoski, B. et al. (2019). [Learning Outcomes: Safety Education for Comprehensive School Pupils](#). *EJSBS* - Issue 3: 265-277.
- Swan, D. (2022). [Understanding the Economic Efficiency of Spending on Fire and Rescue Services: A Literature Review on the Causal Impacts of Fire Suppression Activities](#). *Fire Technology* 58, 2515–2532.

Torkki, P. et al. (2021). [Vaikuttavuuden vuosikymmentä rakentamassa: Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuskeskus -selvitys](#).

Warda, L. et al. (1999). [House fire injury prevention update. Part II. A review of the effectiveness of preventive interventions](#). *Injury Prevention*, 1999; 5: 217–225.

Waring, S. et al. (2022). [Economic Evaluation of Fire and Rescue Service Activities: A Scoping Review](#). Report produced July 2022 for the National Fire Chiefs Council. University of Liverpool.

Waring, S. et al. (2024). [Examining the cost-effectiveness of fire service prevention and youth engagement activities](#). *Fire Safety Journal* (147).